

ABRUD – ORAȘUL DE AUR

Prof. NICOLAE- RUSALIN SICOE, Școala Ciuruleasa

MOTTO:

„Ați fost vreodată la Abrud?
Acolo munții-s o comoară
În piatră dă ciocanul crud,
Mai dă, mai dă a suta oara.
Tot dă salbatecul ciocan,
Zburând scânteii ca din balaur
Se sparge bietul bolovan
Și-atunci din el s-alege aur.”
(BOGDAN PETRICEIU HAȘDEU)

ABSTRACT. Abrud - The Golden City. *The history of Abrud city has over 2000 years when is the capital of gold exploitation in the Apuseni Mountains. Gold mining was done in ancient times (dacs and romans), was resumed in the early Middle Ages (sec. 13) and continues until now. Gold mining has decisively influenced the life of the inhabitants of the area.. Gold operators have participated to the historical events related to this area: the revolt of Horea, Cloșca and Crișan, 1848 Revolution and the two world wars.*

Keywords: *gold exploitation, history, folklore*

Orcând și orcine ar vorbi despre Abrud, nu poate ignora spectaculoasa și bogata sa istorie. O istorie de peste două milenii “țesută” în jurul aurului, metalul galben care a ridicat și îngropat personalități și familii întregi. Aici, în Abrudul acesta urban de 1 km² dar și în toata țara Abrudului (215 km²), de fapt bazinul râului Abrudel, s-au desfășurat evenimente excepționale pentru istoria Munților Apuseni, pentru istoria poporului român.

Până azi orașul a purtat mai multe nume printre care: *Abruttus* (i.H.), *Alburnus Minor* (131 d.H.), *Terra Obruth* (1201), *Abrudbanya* (1320), *Civitas Altenburg* (1427), *Abrud* (1750).

Dintotdeauna, pe aceste meleaguri, binecuvântate de Dumnezeu cu minereuri de aur, argint și aramă, mineritul a fost un mod de viață.

Din muncii auriferi s-a scos metalul nobil, încă de pe vremea dacilor, cu mult înainte de cucerirea romană. Traian a dus la Roma, ca și pradă de război, impresionante

cantități de aur și argint. Legenda spune că atunci când primul car cu aur a ajuns la Roma, ultimul era încărcat și pleca din Țara Abrudului. Izvoarele istorice stabilesc aceste cantități mai exact la : 165.500 kg de aur și 331.000 kg de argint.

În anul 105 după Hristos, împăratul Traian, după cucerirea Daciei, a așezat la Abrud o legiune romană, dându-i denumirea de *Auraria Daciae*, iar mai târziu pe acel de *Auraria Major* și a organizat un *Collegium aurariorum* sub conducerea unui magister. În exploatarea minelor, așa primitiv cum se lucra pe atunci, erau ocupați între 15.000-20.000 lucrători, scoțându-se săptămânal din mine o cantitate de 200-205 punți de aur. În fiecare an, administrația din localitate trimitea la Roma, pentru alimentarea tezaurului imperial, aproximativ 10.000 de punți de aur curat (cam 5 tone).

Se mai pot vedea și azi galeriile romane originale, în profil trapezoidal, în multe locuri din subteranul Roșiei Montane. Se observă foarte bine norma unui sclav pe șut

(zi), muncă făcută numai cu dalta și ciocanul.

Mineritul în zona Abrudului continuă și în Evul Mediu timpuriu, aici așezându-se sași și unguri, dar și multe alte naționalități. Cronicile regilor maghiari Geza al II-lea (1141-1161) ori Istvan al V-lea (1271) menționează date despre proprietățile minelor abrudene. Ținutul prosperă în timpul domniei strălucitului rege Matei Corvin, Stephan Taurinus notând în *Index Abecedarius* la 1517-1519 ca Abrudul Transilvaniei era un bogat târg de aur, în jurul căruia, munții sunt atât de fericiți încărcăți de un belșug minunat”.

Secolul al XVIII-lea este foarte agitat și frământat în Țara Abrudului. Se întâmplă multe lucruri excepționale și bune și rele. La începutul secolului XVIII, Munții Apuseni au devenit centrul unor impresionante revolte locale, îndreptate împotriva feudalismului și a noii stăpâniri habsburgice. În această perioadă, Abrudul continuă să joace un rol social-politic evident. Aici sunt atașate numeroase revolte și mișcări populare al căror moment culminant a fost răscoala din 1727, când locuitorii din Abrud-sat au ocupat primaria orașului Abrud, cerând să li se facă dreptate.

Mișcarea condusă de călugărul Sofronie de la Cioara, între anii 1757-1761, împotriva unirii cu Roma, a fost sprijinită de locuitorii Abrudului. Toate acestea au precedat sângeroasa răscoala țărănească condusă de Horia, Cloșca și Crișan în anii 1784-1785. Țăranii din Abrud-sat au participat în masă la confruntări, multe din acestea desfășurându-se în Țara Abrudului.

Domnia reginei Maria Tereza la Viena a avut și evenimente pozitive. Aceasta reglementează activitățile miniere și sprijină modernizarea lor. Și în muncii Abrudului se deschid noi galerii, se construiesc numeroase instalații rudimentare de sfărâmare și flotare a minereurilor (celebrele șteampuri) și, mai ales, se sapă zeci de tăuri pentru stocarea apei. Aceasta era apoi slobozită printr-un sistem de vene,

funcțional și azi, și mergea în cascadă pe la mai multe șteampuri (192 numai cu apa de la Taul Mare).

A luat un avânt deosebit spălarea nisipurilor aluvionare de pe râurile Abrudului dar și de pe Arieș.Paralel cu activitățile miniere, se dezvoltă și orașul Abrud. Aici sunt bănci care cumpără bobitele de aur (cămara imperială dar și particulare), cazinouri, cârciumi luxoase și prăvălii. Activitățile meșteșugărești sunt foarte bine dezvoltate, meșteri unguri (în special) croind haine și încălțăminte, făurind diverse și multe scule din lemn și din metal.

Mijlocul secolului XIX este apocaliptic în Țara Abrudului. Piețele, străzile și luncile Cerniței de la Ciuruleasa și Bolf, se umplu de sânge.Ostilitățile încep cu Ecaterina Varga în 1945 și continuă revoluționarii lui Avram Iancu, Ion Buteanu, Petru Dobra, Nicolae Corches, Popa Simeon Balint și Ioan Șuluțiu, făuritorul tunurilor de cireș. Păcat de încăpățânarea lui Kossutt Lajos, care dorește libertate doar pentru maghiari. Trupele ungurești comandate de maiorul Hatvany, apoi de baronul Kemeny Francisc, fug în degringolodă spre Arad, pe valea Crișului Alb, fiind decimate pur și simplu de armata țăranilor moși. Pentru că în aceste zile se împlinesc 160 de ani de atunci, să păstrăm un moment de reculegere și Dumnezeu să-i ierte atât pe unii cât și pe alții.

Perioada dintre revoluția de la 1848-1849 și Unirea cea Mare a fost foarte frământată la Abrud. Locuitorii acestui ținut au trăit cu multă însuflețire Unirea Principatelor și apoi s-au înrolat ca voluntari în Războiul de independență din 1877-1878.

Mulți fruntași abrudeni se găsesc printre memorandiști, participând activ la înființarea partidelor NAȚIONALE din Transilvania și luptă cu sufletul și arma pentru realizarea României Mari. La 1 decembrie 1918 la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia participă delegații cu locuitori din Abrud, Abrud-sat, Rosia Montană și Buciumani.

Trebuie să supun atenției Dvs, înscrisul de pe troița din curtea bisericii Bucium Cerbu, ridicată în memoria zilei de 11/23 iulie 1893, când a avut loc la Sibiu Conferința extraordinară a Partidului Național Român din Transilvania și Ungaria. Subliniez, din nou, că este vorba despre înscrisul de pe o cruce.

„ De câte ori române
Acestui sfânt semn
Te vei închina
Gândește totdeauna
La scumpa gîntea ta
Și jură sfîntei cruci
Că veci
Român vei rămînea.”

După Unirea cea Mare a urmat o perioadă de avânt economic pentru zona Țării Abrudului, mineritul fiind particular, perioadă care s-a sfârșit în timpul celui de al II-lea Razboi Mondial și mai ales, la Naționalizare. Pentru ABRUD-oraș începe declinul. Organizarea socialistă va deschide exploatarea miniere mamut, de suprafață, care vor modifica peisajul Țării Abrudului. Urmările nefaste ale acestor răni litosferice se simt și astăzi în sănătatea oamenilor, a plantelor și animalelor. Splendidul oraș medieval este abandonat în totalitate constituindu-se un cartier de blocuri cenușii. Comuniștii nu puteau iubi acest oraș burgez și cosmopolit.

În perioada interbelică, care a fost atât de fericită și romantică la Abrud, toată zona răsuna de loviturile săgeților șteampurilor, în special la Roșia Montana și Bucium Cei din Abrud-sat aprovizionau zona minieră cu lemne, carne, lactate, bucate și legume iar în Abrud-oraș se făcea transformarea grăunțelor de aur în bani, se desfășura un comerț intensiv la prăvălii și în piețele citadine, sub forma târgurilor săptămânale de luna, se părea la cazinouri și-n crâșme.

O mulțime de țărani români bine înstăriți, grație aurului ce-l scoteau din mine, aveau trăsuri boierești cu arcuri trase

de cai de rasă, cu care veneau luna la târg la Abrud, ca să schimbe aurul produs în timpul săptămânii. Erau îmbrăcați cu laibere noi, căciuli țuguiate și cizme bilgăre, strălucind ca oglinda. După ce schimbau aurul își cumpărau bucate și alte lucruri trebuincioase pentru casă, se așezau apoi la chef, care de multe ori ținea 2-3 zile. Vorba cântecului:

„Mergem LUNEA la oraș,
Venim JOIA mintenaș!”

Numai grație bogăției și naturii vesele a populației din Munții Abrudului existau la începutul secolului XX în micul oraș Abrud, cu circa 3500 locuitori, peste o sută de țigani lăutari, care trăiau bine și erau mulțumiți. Cel mai bun taraf sau banda de lăutari din toată țara ungurească era doar la Abrud: banda lui Ghiuț, țigan cu calde și admirabile sentimente românești.

Când banda lui Ghiuț își făcea apariția în unul din localurile de petrecere din Abrud (de obicei la Detunata), se știa că se încinge chef mare. Sticlele cu vin de Șard și borvizurile curgeau una după alta, învrăstate cu porții mari de “proaspătă” (carne de porc friptă în ceaune mari). În sunetele dulci și îndemnătoare ale dansului local, numit *țarina* (cel mai elegant dans popular românesc), se petrecea îndesat până-n zorii zilei de marți și nu de puține ori, până miercuri ori joi.

De poveste a rămas un chiabur frumos și isteț, proprietar de mine în Bucium Sașa, care lungea cheful aproape întotdeauna până miercurea. Pe numele său Ciuca Todor Macaveiu, acesta încăleca pe calul său alb și iute de parcă mânca foc, lua și banda lui Ghiuț după dânsul ca să-l însoțească cântându-i ba o doina, ba o țarină sau cântecul moșului (*Plecat-au moșii la țară*), până la bariera orașului.

Uneori Ciuca Todor ducea banda până la el acasă, cale de 12 km, țiganii cântând din răsputeri în urma calului, învățat cu obiceiurile stăpânului său, care, ajuns în poarta casei, plătea apoi, în mod larg, pe bietul Ghiut, obosit de-i ieșea sufletul. Când

dădea de aur Ciuca Todor mergea acasă de la Abrud “joia mintenaș” cărat de trei trăsuri. În prima era doar colopul (pălăria), în a doua cioaca (bastonul), iar în a treia venea triumfal însuși CIUCA TODOR!

Oameni buni din fire și harnici, dar cheflii, românii abrudeni din cauza ușurinței cu care câștigau banul, erau cam risipitori și amatori de lux, căci iubeau petrecherile, bijuteriile grele și scumpe, precum și straile nemțești, făcute la comandă în atelierile orașului. Fiecare cizmă de lac avea în partea din afară un pătrat mare cu tricolorul național. Cronicarii vechi scriu că pe vremea strălucitului rege Matei Corvin, primarul Abrudului, când mergea în sărbători la biserică, încălța cizme bilgăre cu potcoave de aur, imitând pe regle Matei.

Dar cum nu este urcuș fără coborâș, voi prezenta în final și istoria unui anume Anghel, locuitor al Abrudului, care a ajuns din vârful piramidei în mizerie, tocmai din cauza acestor luxuri excesive.

Acest Anghel era atât de bogat că avea acasă toate cele poleite cu aur. Iși cumpăraseră arme de lux de la cel mai renumit armurier italian pe nume Lazarino Comenazzo. Mai pe urmă, după ce și-a pierdut averea în lux și în petrecheri, pe care le făcea în cârciuma unui anume Gligor, oamenii râdeau de el și-l întrebau:

„Unde-i pușca Lazarin?
E la Gligor pentru vin!
Dar pistolul Comenazz
Tot la el pentru vinars!”

Da, așa era la Abrud acum 70-100 de ani! Belșugul și viața ușoară domnea în acest pitoresc orașel din inima Munților Apuseni:

„Toți trăiau în desfătare
Cu ospăț, cu pompă mare”

După cum vedeți dragi colegi geografi, fără să vreau am devenit din nou istoricul din adolescență (colega noastră, profesoara de istorie Neli Anca poate confirma), imediat ce am vorbit despre Abrud. Sunt născut și crescut aici, iar acest ținut respiră și mănâncă istorie pe pâine!

Vă voi prezenta un power-point care sper să vă placă și care vă va arăta imagini inedite pe care nu le știți ori prin dreptul cărora treceți grăbiți fără să le luați în seamă!

BIBLIOGRAFIE

1. Ioniță, M. - *Cartea vânelor - Legende din Apuseni* - Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1982.
2. Ludușan N, Hanciu St., Hanciu M, Muntean M, - *Geografia județului Alba*, Edit. Aeternitas, Alba Iulia, 2003.
3. Wollmann, V. - *Mineritul metalifer, extragerea sării și carierele de piatră în Dacia Romană*, ed. bilingvă (rom-germ), editată de *Bibliotheca Musei Napocensis* (XIII) și *Deutschen Bergau-Museum Bochum* (nr. 63), Cluj-Napoca, 1996.